

از تمارض منافع تا کنترل ریسک؛

کالبدشکافی آیین نامه جدید اشخاص مرتبط بانکها

■ امیرحسین قدسی ■

یکی از محورهای کمتر دیده شده در شکل گیری ناترازی بانکی، تمرکز تسهیلات در شبکه اشخاص و شرکت های وابسته به بانک هاست؛ موضوعی که در صورت ضعف نظارت، می تواند مرز میان **اعتبارسنجی حرفه ای و تعارض منافع** را کمرنگ کرده و زمینه تشدید ناترازی در شبکه بانکی را فراهم کند. در همین راستا، بانک مرکزی با بازنگری دستورالعمل تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط، تلاش کرده است با رویکردی محتاطانه تر، حدود و الزامات نظارتی این حوزه را سخت گیرانه تر کند. تغییر مبنای محاسبه حدود تسهیلات، اصلاح الزامات گزارش دهی و همسوسازی با قانون جدید بانک مرکزی، از جمله مهم ترین محورهای این اصلاحات به شمار می رود.

ا | مهم ترین اصلاحات دستورالعمل جدید

دستورالعمل جدید تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط با شماره ۰۵/۲۳۳۲۶۸ در مورخ ۱۴۰۵/۰۲/۱۵ که توسط بانک مرکزی به بانک ها و موسسات اعتباری ابلاغ شد، نسبت به آیین نامه پیشین، چند تغییر مهم و معنادار را در خود جای داده است. نخست آن که، مصادیق اشخاص مرتبط با تعاریف مندرج در قانون جدید بانک مرکزی همسو شده تا دامنه شمول و شفافیت این حوزه افزایش یابد. همچنین، مفاهیم «تسهیلات» و «تعهدات» نیز با هدف رفع برخی ابهامات اجرایی، بازتعریف شده اند. از سوی دیگر، بانک مرکزی در اقدامی محتاطانه تر، مبنای محاسبه حدود فردی و جمعی تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط را از «سرمایه پایه» به «سرمایه لایه یک» تغییر داده است؛ تغییری که می تواند عملاً ظرفیت اعطای تسهیلات به اشخاص مرتبط را محدودتر کند. علاوه بر این، الزامات گزارش دهی و ثبت اطلاعات مربوط به این تسهیلات نیز تقویت شده تا امکان نظارت مؤثرتر بر روابط مالی درون گروهی بانک ها فراهم شود.

ا | منظور از اشخاص مرتبط چیست؟

در ادبیات نظارتی بانکداری، «اشخاص مرتبط» صرفاً به مدیران بانک محدود نمی شود، بلکه اشخاص حقیقی و حقوقی هستند که به نحوی از نظیر داشتن روابط **شخصی، مالکیتی، مدیریتی و نظارتی** بتوانند به طور **مستقیم و یا غیرمستقیم** بر تصمیم گیری های مؤسسات اعتباری اعمال کنترل نموده و یا نفوذ قابل ملاحظه ای داشته باشند، به گونه ای که مؤسسه اعتباری را تبدیل به منبع تأمین مالی ترجیحی خود نموده و بدین ترتیب منافع مؤسسه اعتباری، تحت الشعاع منافع اشخاص مذکور قرار گیرد.

ا | چرخش نظارتی به سمت احتیاط بیشتر

اگرچه حدود فردی و جمعی تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط در دستورالعمل جدید تغییری نداشته است، اما تغییر مبنای محاسباتی این حدود از «سرمایه پایه» به «سرمایه لایه یک» را می توان یکی از مهم ترین ابعاد احتیاطی اصلاحات اخیر دانست. سرمایه لایه یک، در مقایسه با سرمایه پایه، از کیفیت و اتکاپذیری بالاتری برخوردار بوده و هسته اصلی سرمایه نظارتی بانک را تشکیل می دهد؛ از این رو، مبنای قرار

گرفتن آن در محاسبه حدود تسهیلات، عملاً به معنای اتخاذ رویکردی محافظه کارانه تر در اعطای تسهیلات به اشخاص مرتبط است.

« اهمیت این تغییر زمانی روشن تر می شود که تفاوت میان «سرمایه پایه» و «سرمایه لایه یک» در عمل مورد بررسی قرار گیرد. از آنجا که سرمایه لایه یک رقم پایین تری نسبت به سرمایه پایه دارد، ثابت ماندن حدود فردی و جمعی در کنار تغییر مبنای محاسباتی، عملاً منجر به کاهش ظرفیت تسهیلات دهی به اشخاص مرتبط خواهد شد. برای نمونه، جدول زیر مقایسه وضعیت دو بانک مسکن و ملت را قبل و بعد از این دستورالعمل نشان می دهد.

نام بانک	سرمایه لایه یک	حد فردی بر مبنای قبلی (۳٪ سرمایه پایه)	حد فردی بر مبنای جدید (۳٪ سرمایه لایه یک)	حد جمعی بر مبنای قبلی (۴۰٪ سرمایه پایه)	حد جمعی بر مبنای جدید (۴۰٪ سرمایه لایه یک)
ملت	۴,۵۳۸,۲۳۶,۰۹۶	۴,۲۶۶,۶۸۴,۲۵۶	۱۲۸,۰۰۰,۵۲۷	۱,۸۱۵,۲۹۴,۴۳۸	۱,۷۰۶,۶۷۳,۷۰۲
مسکن	۳۳۴,۹۸۴,۷۴۵	۱۱,۲۵۹,۴۰۴	۱۰,۰۴۹,۵۴۲	۱۵۰,۱۲۵,۳۹۰	۱۳۳,۹۹۳,۸۹۸

جدول ۱: مقایسه حدود تسهیلات اشخاص مرتبط بر اساس دستورالعمل جدید (ارقام به میلیون ریال می باشد).

مقایسه فوق نشان می دهد حتی بدون تغییر در درصد حدود فردی و جمعی، صرف تغییر مبنای محاسباتی به سرمایه لایه یک، ظرفیت مجاز تسهیلات دهی به اشخاص مرتبط را به شکل محسوسی کاهش می دهد؛ موضوعی که بیانگر حرکت نهاد ناظر به سمت اعمال ملاحظات احتیاطی سخت گیرانه تر است.

مقابله با تعارض منافع و کنترل ریسک تمرکز

مهم‌ترین مخاطرات ناشی از گسترش تسهیلات اشخاص مرتبط، افزایش ریسک تمرکز اعتباری و تشدید همبستگی ریسک دارایی‌های بانک است. در شرایطی که بخش معناداری از تسهیلات و تعهدات بانک به مجموعه‌ای از اشخاص، سهامداران و شرکت‌های دارای پیوند مالکیتی یا مدیریتی بانک اختصاص یابد، بروز اختلال در وضعیت مالی این مجموعه‌ها می‌تواند به‌صورت زنجیره‌ای کیفیت دارایی‌های بانک را تحت تأثیر قرار دهد. این موضوع از مسیر افزایش مطالبات غیرجاری و کاهش جریان بازگشت منابع آثار مستقیمی بر وضعیت نقدینگی و کفایت سرمایه بانک بر جای می‌گذارد.

از سوی دیگر، تسهیلات اشخاص مرتبط می‌تواند باعث افزایش احتمال تضعیف فرآیند اعتبارسنجی و انحراف تخصیص منابع از ملاحظات متعارف مدیریت ریسک شود؛ مسئله‌ای که در نهایت می‌تواند به انباشت دارایی‌های کم‌کیفیت و تشدید ناترازی در ترازنامه بانک منجر شود.

تجربه برخی بانک‌های دارای ناترازی در سال‌های اخیر نیز نشان داد تمرکز بالای تسهیلات اشخاص مرتبط، تا چه اندازه می‌تواند به تضعیف کیفیت دارایی‌ها و تشدید ناترازی ساختاری منجر شود. در این میان، پرونده بانک آینده را می‌توان یکی از نمونه‌های قابل‌تأمل در حوزه ریسک تمرکز و مواجهات درون‌گروهی دانست.

در مجموع، دستورالعمل جدید تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط را می‌توان نشانه‌ای از حرکت بانک مرکزی به سمت تقویت چارچوب‌های نظارت احتیاطی، کنترل ریسک تمرکز و محدودسازی تعارض منافع در شبکه بانکی دانست. اگرچه حدود فردی و جمعی تسهیلات تغییری نداشته، اما تغییر مبنای محاسباتی از سرمایه پایه به سرمایه لایه یک، در کنار تقویت الزامات گزارش‌دهی و همسوسازی با قانون جدید بانک مرکزی، بیانگر اتخاذ رویکردی محافظه‌کارانه‌تر در مدیریت اشخاص مرتبط است.

با این حال، موفقیت این اصلاحات در گرو اجرای مؤثر، شفافیت اطلاعات، ارتقای کیفیت نظارت و توانایی نهاد ناظر در شناسایی **روابط مالکیتی و کنترلی پنهان** خواهد بود. در غیر این صورت، حتی سخت‌گیرانه‌ترین حدود نظارتی نیز ممکن است در عمل، کارکرد مورد انتظار خود را از دست بدهند.

دریافت سایر مکتوبات

«قرارگاه ملی مبارزه با مفاسد اقتصادی» به عنوان یک مجموعه مردم نهاد مستقل، برآن شده است تا در مسیر مبارزه با مفاسد اقتصادی؛ با رویکردی پیشگیرانه فعالیت نماید و این مجموعه هدف خود را همسوسازی ظرفیت پژوهشگاه‌ها، رسانه‌ها و جریان‌های دانشجویی و صنفی و در یک کلام نخبگان جامعه قرار داده است تا مبدائی برای گفتمان سازی عالمانه در راستای ریشه کنی سرطان فساد اقتصادی از پیکر نظام مقدس اسلامی ایجاد گردد.

www.FesadSetiz.ir

  @fesadsetiiz

  @fesadsetiz_ir

تهران میدان انقلاب
خیابان کارگر شمالی
بن بست امین - پلاک ۱۰

۰۲۱-۶۶۴۰-۸۷۳۰

قرارگاه ملی مبارزه با مفاسد اقتصادی